

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון תק"ו | פרישת בא | תשפ"ב | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

האם מותר לשחק עם משחקי הרכבה בשבת

א. בנין בכלים – גזרה שמא יתקע. ב. דרוגת של חיבור. ג. לחבר רפוי בכלי שהודק לחבר בתקיעה או בהידוק. ד. כלי שחלקיו מתהדקים קצת. ה. הידוק חזק. ו. גדר תקיעה. ז. הברגה. ח. בדבר שלא שייך תקיעה. ט. תוצאה אומנותית או מעשה אומן. י. כלים שמפרקים תדיר. יא. משחקי הרכבה. יב. משחקי הברגה.

א. בנין בכלים – גזרה שמא יתקע

ע"י **בנייה** (כב.) שדעת בית שמאי שיש בנין וסתירה בכלים ודעת בית הלל שאין בנין וסתירה בכלים. ופסקו הראשונים כדעת ביה. וכן הוא בטש"י (רסי שיד). אלא דכ"י חביב **שבת** (מו.) דאמרי רבי אבא ורב הונא בר חייה מותר להחזיר מטה ש,ל פרקים שבת. וכו', הא רב ושמאל דאמרי תרווייהו וכו' חביב חטאת. ואסיקנא דאיתנו (רבי אבא ורב הונא בר חייה) דאמור כרשב"ג, דתניא מלבנות המטה (כעין רגלים ומכניס לתוכן ראשי כרעי המטה שלא ירקבו בארץ) וכו' אם החזיר פטור וכו' ואם תקע חביב, רשב"ג אומר אם היה רפוי מותר. ופסקו הרי"ף (כא.), והרמב"ם (פכ"ב הכי"ו) **והרא"ש** (סי' כג) כרשב"ג. וכן הוא בטש"י (סי' שיש סע' ה). ופרי"ש (שם ד"ה חייב) דלרשב"ג החיוב הוא משום מכה בפטיש. וכן דעת הרמב"ן (מו.), והרשב"א (מו. וקב.). וכ"כ הרי"ן (כא. ברי"ף ד"ה ואיכא) דאם משום בונה בכלים איתנן עלה כל היכא דמיהדק (אף ללא תקיעה) חביב חטאת. [ולדבריו בונה בכלים הוא אף ללא תקיעה. וכן מבואר בריטב"א (מו. ד"ה מיתביב). אולם בסמ"ג דבסמוך מבואר דבעינן תקיעה].

אולם דעת התוס' רי"ז (עירובין לה.) דאע"פ דקיי"ל דאין בנין בכלים, מ"מ ודאי כל **תיקון הכלים שהוא מעשה אומן אע"פ שההדו"ט עושה אותו אסור** משום בונה וחייב עליו חטאת. וז"ל **הסמ"ג** (לאוין סה) מטה של פרקים לא יתקע ואם תקע חביב חטאת שיש בנין בכלים. **דוקא במקום שצריך גזרה ואומנות יש בנין וסתירה בכלים**. ע"כ. [ולדבריהם יוצא דבונה בכלים הוא דוקא בתקע דלא אסור, שמקור הדין הוא מלבנות המיטה ושם הוא עושה כלי, ע"י מ"א סי' שיי"ד ס"ק י, ע"כ.

והט"ז (סי' שיש ס"ק ה) כתי' שאם תוקע הוי גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש. **והמ"א** (סי' יא) כתי' שהוא משום שעושה כלי. וביאר הפמ"ג (סג) דכונתו משום בונה. **והמ"ב** (סי' מא) כתי' דהיא גזרה שמא יתקע בידעות ומסמרים דהוי גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש, וי"א דכיון שעושה בזה כלי גמור חייב משום בונה, ע"כ. משמע דס"ל דמעיקר הדין אסור משום מכה בפטיש. וע"י **בתורת שבת** (סי' שיש ס"ק יז) שכת' דנראה דדוקא אם עושה ע"י התקיעה כלי, אבל אם עושה דבר שלא יציל לשום מלאכה אינו אלא פטור אלא אסור, שמקור הדין הוא מלבנות המיטה ושם הוא עושה כלי, ע"י מ"א סי' שיי"ד ס"ק י, ע"כ.

ב. דרוגת של חיבור (רפוי, מהודק ותקוע)

והחזו"א (א"ח"ס סי' נ ס"ק ה) דקדק מהשי"ס הנ"ל דבין תקוע לרפוי יש דרגה אמצעית דהיינו רפוי ואינו רפוי, ר"ל מהודק אבל לא בחוץ גמור, ודעת רשב"ג דברפוי מותר, אבל במהודק מודה רשב"ג דאסור משום גזרה שמא יתקע, ואם תקע חביב חטאת ולהדקה אסור אלא בו חיוב, ע"כ. וכן מוכח בש"ג דרוגת (רפוי, מהודק ותקע) מלשון **הטור** (סג) שכת' שאסור להחזירה ולהדקה ואם תקע חביב חטאת ואם היתה **רפויה** מותר לכתח'.. וכן הוא בשו"ע, **ברמ"א** ו**בלבוש** (סע' ה). וע"י עוד להלן בגדר תקיעה.

וכתי' **הרב המגיד** (פכ"ו הי"א) בשם **הרשב"א** (עבוה"ק בית מועד ש"ג רפ"ג) דאפי' רפוי ואינו רפוי אסור. וכן הביאו הב"י בססי' רע"ט וסי' ש"ג, **המ"א** (סי' שיש ס"ק יב) **והמ"ב** (שם ס"ק מג וסי' טו ס"ק עב). ומלשון **הרשב"א** ודע"מיה משמע שהידוק חמיר מרפוי ואינו רפוי, אלא שרפוי ואינו רפוי נמי אסור. וכן משמע מלשון **המ"ב** (סי' מג). ומהחזו"א הנ"ל משמע שרפוי ואינו רפוי היינו מהודק.

ג. חיבור רפוי בכלי שהודק לחברו בתקיעה או בהידוק

וע"י **בהגהת אשרי"ר** (שבת פ"ג סי' כג) שרפוי מותר דוקא בדבר שאין דרכו "לתקוע". וכת' **בב"י** (שם ד"ה מטה) שמשמע דרפוי מותר אם אין הוא עשוי להיות "מהודק". והביא נמי ראייה **מהכל בו** (סי' לא) בשם **הראב"ד** שכת' שאין לגזור שמא יתקע אלא בדבר שצריך להיות מעמידו בדוחק, ע"כ. וכן נקטו הב"ח (סוף אות ה) ו**הפרישה** (אות ח). ולכא"ז צ"ע שהרי ההגהות מיירי במקום חשש "תקיעה". וכן הראיה מהכל בו יש לדחות וכו' **והחזו"א** שכת' שמוטרי להחזירו לפי שאין דרך להדקו, דמשמע

וע"י עוד **בב"י** שכת' שכן ר"ל מלשון הרמב"ם, וכן מהטור גבי כוס של פרקים שכת' שמותר להחזירו לפי שאין דרך להדקו, דמשמע האם היה דרך להדקו אסור. ולכא"ז גם זה צ"ע שהרי מהטור משמע שבכוס יש להתיר בכל ענין (וע"כ לומר שהב"י למד דכוונת הטור דשרי ברפוי כי אין הדרך להדקו וא"כ אין טעם לגזור).

וע"י **בשו"ע** (סע' ה) שהשמיט דין זה. **והרמ"א** הביאו (ונומה שלא כתב "ויש אומרים" משמע דס"ל כן אף בדעת השו"ע). וע"י **בפמ"ג** סי' רע"ט (מ"ז ס"ק ה) שדקדק מלשון **הרמ"א** (סי' ט) **והמ"א** (סי' יד) ככתב"י. וכן פסק **הגר"ז** (אות כא). וכ"כ **המ"ב** (סי' שיש ס"ק מה ונא). וע"י **ברע"א** (סי' ט"ז) בסי' שיי"ג (סי' ז), **בלבוש** (סי' נב) ו**ב"מ** (סי' מה).

אולם **החזו"א** (שם ד"ה והמחבר) דחה דברי הב"י כי אדרבה מהטור משמע שמתיר בכוס אפי' מהודק כיון שאין דרכו להדקו בחוץ שהוא תקוע, אבל רפוי לעולם מותר, ומלשון הרמב"ם אין הכרע, וכן דברי הכלבו מתפרשין לקולא כהטור דבאין דרך לתקוע מותר הידוק, או שדעתו לאסור רפוי ברגילות לתקוע. והשו"ע בסי' שיי"ג השמיט תנאי זה, אפשר שחזר בו כו', ואפי' **אם רגילות לתקוע אפשר להקל בדרבנן**, כיון דלא הזכירוהו הרמב"ם והטור, **וכל שעושה רפוי בלתי מהודק מותר**, ע"כ. אבל **השבת הלוי** (ח"ו סי' ג) דחה דבריו כיון שהב"י, דה"ל, הפרשה והרמ"א פסקו כן, ואין לנו שום הכרח דב"י חזר בו, וכן נראה מהסתמת הט"ז ומ"א, ע"כ. וכן משמע דלא כהחזו"א מהא דסימן שיי"ג סעי' ח'. ובאמת **החזו"א** שם (ד"ה קל"ח) נדחק בזה, עי"ש.

ד. כלי שחלקיו מתהדקים קצת

וכתב **הטור** (סי' שיש) **שהמהר"ם מרוטנבורג** שכוס של פרקים אסור להחזירו אפי' יחא רפוי, וכתב עליו הטור דנר' דכוס אין דרך להדקו כל כך וישיר בכל ענין. **והשו"ע** (סע' ה) כתב בדעה ראשונה בסתם כהטור ובשם י"א הביא דעת המהר"ם. וע"י **בט"ז** (סי' ק) שכתב דודאי צריך לזוהר שלא לפורקה כלל כמהר"ם, אבל אם הוא אלצורך גדול יש לסמוך להקל. והכרעת **המ"ב** (סי' ק מה) דלצורך שבת יש לסמוך אדעה ראשונה. וע"י **בחזו"א** (שם ד"ה והמחבר).

וע"י לעיל בשם **הב"י** שכת' שמשמע מהטור הנ"ל דאם היה דרך להדקו אסור להחזירו אפילו מניחו רפוי. ולדבריו יוצא שכוונת המהר"ם לאסור ברפוי משום שמא יתקע והטור דחה דבריו דשרי ברפוי כי אין הדרך להדקו וא"כ אין טעם לגזור.

אלא דע"י **בט"ז** (סי' ק) שכת' שסגירת תקי שחלקיו מתהדקים ע"י הברגה לכאורה אסור וע"פ הדין כדמו במוטטה של פרקים, ולדיעה אחרונה **שהביא השו"ע** שהיא שיטת המהר"ם **היה לנו לאסור אפי' להדקה ברפוי כיון שחזר להדקה**. וביאר **המ"ב** (סי' מה) שכוונת הט"ז שהמהר"ם אוסר כיון שהדרך להדק גם ברפוי, וטעם הטור שמתיר **כי אין דרך להדק כ"כ בחוץ** שהיה חשוב כמו תקיעה וע"כ אין לחוש לשמא יתקע. ומבואר מדבריו שח"ו אם גזרו משום שמא יתקע במקום שהדרך להדק קצת. וע"י **בלבוש** א"כ שביאר כוונת הט"ז. ומהמ"א (סי' יב) משמע דפליגי אם הידוק רפוי המצוי בכוס של פרקים הוא בכלל הידוק. וכן פירש **הלבוש** שם. **והחזו"א** (שם ד"ה והמחבר) כתי' שהטור מותר להדק כיון שאין דרכו להדקו בחוץ שהוא תקוע, אבל רפוי לעולם מותר (ולשיטתו אזיל כנ"ל). וע"י **בגור"ז** (אות טא) שכת' שמהר"ם אסר דוקא כשעושה הידוק, אבל ברפוי לגמרי אף לדעת המהר"ם מותר. וכן משמע מהטור הנ"ל אליבא דהמהר"ם. אולם **במ"ב** (סי' מה) משמע דלדעה זו אסור אף ברפוי.

ה. הידוק חזק

וע"י **בב"י** (סי' רע"ט אות א) שביאר דהטעם שפסקו **השו"ע** בסי' רע"ט שאסור לטלטל מנורה של פרקים שמא יתפרק ויחזירנה, דאע"פ דקיי"ל שאין בנין וסתירה בכלים **הני מילי בנין כל דהו אבל בנין חזק וגמור אסור**, והכא נמי כשתתפרק **הידקה בחוץ** ו**חשיב ליה בנין גמור**, ע"כ. ומשמע שע"י הידוק יש איסור תורה. וע"י לעיל שהבאנו **מהב"י** שהביא ראייה **מהגהות** שיש לאסור רפוי אתו הידוק אע"פ שהגהות מיירי במקום שיש חשש שיתקע. ואם נימא דהידוק חזק חשיב כתקיעה ניחא.

והט"ז (סי' רע"ט ס"ק ה) כתי' דהא דמהחזיר מנורה של פרקים חשיב עושה כלי, משום דהוי **כעושה כלי מחדש**. וביאר **הפמ"ג** (סג) דכוונת אסור מהית', ועי"ש שהקשה עליו מ"מ תקי"ט. וכוונתו דשם מבואר בט"ז **שאף אם מהדק אפי' שאינו תוקע הוי מדרבנן**. וע"י **במ"ב** (סי' כב) שציין לט"ז, ולמסי' תקי"ט. ומהחזו"א (שם שכת' שהטור מתיר בכוס של פרקים אפי' מהודק כי **אין דרכו להדקו בחוץ שהוא תקוע** משמע שהידוק חזק בכלל תקיעה. וע"י **בלבוש** (סי' שיש אות ה) שמשמע שדוקא ע"י תקיעה חייב. וכ"כ **הערוה"ש** (אות ט). וע"י לעיל אות א' בשם הרי"ן ובסמוך בשם כל בו וסמ"ג. וע"י עוד להלן בענין הברגה אם חשיב תקיעה.

פניני הלכה

כיצד מתקדש החודש בזמן הזה

א. ויואמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר, החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה" (שמות י"ב א-ב).

ונח' רבותינו **בגמ'** (רי"ה כב.) בפירושא ד"לכסם". ר"ש אומר דעדות זו תהא כשרה בכס. ר"ל אפי' במשה ואהרן אע"פ שהם קרובים. ורבנן אמרי עדות זו תהא מסורה לכס. **פרי"ש** לחשובי הדור שיקבלו העדות ויקדשו החודש.

ואמרו שם **בגמ'** (כה.) דאפי' יחיד מומחה שקידש החודש אין החודש מקודש, דאין לך מומחה לרבים יותר ממשה רבינו, וקאמר ליה הקב"ה עד דאיכא אהרון בהדך, דכתבי ויואמר ה' אלא משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החודש הזה לכם.

ודרשה נוספת מצינו **במכילתא** (סוף פ"ה) רבי אישיה אומר מנין שאין מעברין את השנה אלא בב"ד הגדול שבירושלים, ת"ל ראשון הוא לכם דברו אל כל עדת בני ישראל וגו'.

וביאר **החינוך** (מצוה ד') דדריש לה מדסמך לו "ידברו אל כל עדת ישראל", כלומר שיהא להן לאותו שיקדשו החודש רשות כל ישראל כלומר חכמים גדולים שבישראל, כגון בי"ד הגדול.

ויל"ע כיצד מתקדש החודש בזמן הזה, שאין לנו סמוכין, ולא בי"ד המקדש את החודש.

ב. ומצינו **ברמב"ם** (הל' קידוש החודש ריש פ"ה) שכתב - כל שאמרנו מקביעות ראש החודש על הראייה, ועיבור השנה מפני הזמן או מפני הצורך, אין עושין אותו אלא סנהדרין שבא"י או בי"ד הסמוכים בא"י שנתנו להם הסנהדרין רשות. שכך נאמר למשה ולאהרן החדש הזה לכם ראש חדשים. ומפי השמועה למדו איש מאיש ממשה רבינו שכך הוא פירוש הדבר עדות זו תהיה מסורה לכם וכל העומד אחריהם במקומם. אבל בזמן שאין שם סנהדרין בא"י, אין קובעין חדשים, ואין מעברין שנים, אלא בחשבון זה שאנו מחשבין בו היום. ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא. בשזמן שיש סנהדרין קובעין על הראייה, ובזמן שאין שם סנהדרין קובעין על חשבון זה שאנו מחשבין בו היום ואין נזקקין לראיה.

אולם מהמשך דבריו מבואר דאף בזה"ז שמקדשין ע"פ חשבון בעינן לקידוש החודש שבא"י. וז"ל שם בה"ה - בזמן הזה שאין שם סנהדרין ובי"ד של א"י קובעין על חשבון זה וכו'.

ובה"יג - זה שאנו מחשבין בזה"ז כל אחד ואחד בעירו ואומרין שראש חודש יום פלוני ויום טוב ביום פלוני, לא בחשבון שלנו אנו קובעין ולא עליו אנו סומכין, שאין מעברין שנים וקובעין חודשים בחוצה לארץ. ואין אנו סומכין אלא על חשבון בני ארץ ישראל וקביעתם. וזה שאנו מחשבין גלות הדבר בלבד הוא, כיון שעתה יודעים שעל חשבון זה הן סומכין.

וחז"ן דאף בזה"ז שאין לנו סנהדרין, דהלכה למשה מסיני דמקדשים החודשים ומעברים השנים ע"פ חשבון ולא ע"פ הראייה. מ"מ בעינן לחשבון בני א"י. והדברים מפורשים **בספר המצוות** (עשה קכ"ה) וז"ל - אילו אפשר דרך משל שבני א"י יעדרו מא"י, חלילה לאל מעשות זאת כי הוא הבטיח שלא ימחה אותות האומה מכל וכל, ולא יהיה שם ב"ד ולא יהיה בחו"ל ב"ד שנסמך בארץ, הנה חשבוננו זה לא יועילנו אז כלום בשום פנים. לפי שאין לנו רשות שנחשב בחו"ל ונעבר שנים ונקבע חודשים אלא בתנאים הנזכרים שבארנו. כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים.

ואכתי ליל"ע בזמנינו אנו על איזה חשבון וקביעות ב"ד שבא"י אנו סומכין.

ג. אולם **הרמב"ן** (בהשגות על ספר המצוות סג) כתב להשיג על דברי הרמב"ם, וביאר דר' הלל הנשיא בנו של רבי יהודה הנשיא שתיקן חשבון העיבור, הוא קדש חודשים ועיבר שנים הראויין להתעבר לפי מנינו עד שיבא אליהו ז"ל ונחזור לקדש על פי הראייה בב"ד, שראה שיתבטלו המועדות מפני הפסד הסמיכה, ועמד ותקן החשבון וקדש ועבר בו חודשים ושנים עד שיבנה בית המקדש, לפי החשבון בב"ד ההוא הסמוך ובארץ הנבחרת כראוי.

ז. גדר תקיעה

ועיי **בשיטה לר"ן** (מו.) דתקיעה היינו במסמרים או יתדות. וכן הוא **ברמב"ן** (קב: ד"ה ומשמע) ו**במאירי** (מו. ד"ה מטה) וכן הביא **המ"ב** (סי' מא.) ו**בסמ"ג** (שם) מבואר שדווקא במקום שצריך **גבורה ואומנות** חשיב תקיעה. ו**הכל בו** (שם) כתי' שדברים שאין אדם מקפיד עליהן אם יתנועע בתוך החור, מותר להכניס בחורן, שאין לגזור שמה יתקע, אם לא בדבר שצריך להיות מעמידו בדוחק. ו**המ"א** (סי' קא) הביא דבריו וסיים "אבל בסמיג איתא דדוקא דבר שצריך גבורה ואומנות". ומשמע דס"ל דפליגי במה בכלל תקיעה. ו**הבה"ל** (על סעי' ו' ד"ה דרכה) הביא כלשון המ"א. ומזה שכתבו "אבל בסמיג" משמע שדעתו כהסמיג (עיי **בב"י** (חיי"מ סי' רה ד"ה ומיי"ש להטב) ו**בפת"ש** (חיי"מ סי' רו ס"א). וכן משמע **במ"ב** בהל' יו"ט (סי' תקיט סי' יא). ו**החזו"א** (שם ד"ה ב"ה) כתי' שלעולם לא לפרש דס"ל להכל בו בדבין דרך לתקוע מותר הידוק, ואן שדעתו לאסור רפוי ברגילות לתקוע, ע"כ. ועיי להלן בשם **המאמ"ר** שיש שתי אופנים של תקיעה, באופן שעושה ע"י אומנות וגבורה או שהחיבור רחב ושם אם איזה יתד או דבר אחר. ו**באול"צ** (ח"ב פכ"ז הגה א) כתי' שלכתי' אין להקל כהמ"א שמיקל כהסמיג, אלא כהכל בו.

ז. הברגה

ומהט"ז הנ"ל מבואר שהברגה אסורה, אלא דמשמע שהוא רק מדרבנן משום שמה שמא יתקע. ו**המ"א** (סי' יב) כתי' שכוסות שלנו העשויה בחריצים סביב ומהודקים בחווק (הברגה) ל"כ"ע אסור ולא דמי לכיסוי הכלים שעשויים כך דהתם אין עשויים לקיים רק לפתחו ולסגורו תמיד, ע"כ. וכדבריו נקט **בגר"ז** (שם). ועיי **בשעה"צ** סי' ש"יג (אות לב) שכתב דמלישנא דהמ"א מוכח דכשיהדק בחווק ע"י הברגה הוא חשוב כמו תוקע ממש, ועל כן אסור אפי' להטור בכל גווני, ומהט"ז משמע דס"ל דאפי' ע"י הברגה בחווק הוא רק איסור דרבנן, ואי"כ ממילא לדעה ראשונה דהוא דעת הטור שרי כשמהדקו ברפוי, ע"כ. ועיי בסמוך.

ח. בדבר שלא שייך תקיעה

והנה מבואר לעיל שאסור לחבר חיבור חלקי כלי בהידוק משום גזרה שמה שמא יתקע. ויש לדון מה הדין בכלי שלא שייך בו תקיעה. שו"מ **במאמ"ר** (סי' ש"ג סי' יא ד"ה וגא) שיצא לדחות דברי המ"א דלעיל שנקט שהברגה אסורה (עיי"ש שמשמע דס"ל אליבא דהמ"א שהיא אסורה מדרבנן), דלא אסור משום גזירה שמה שמא יתקע אלא במכניס איזה דבר לתוך דבר אחר הנקוב כגון המכניס יד בקרדום לתוך העין שלו דבכל כה"ג איכא למגור שמא יתקע כדי להעמידן בדוחק שלא יתפרק, וגם יש לחוש שהחור רחב וישם שם איזה יתד או דבר אחר ויתקענו שם כנהוג, אבל כלים המתפרקים ומתחברים ע"י הברגה נראה **דלא שייכא גזירה שמה שמא יתקע שרי אין דרכו לתקוע ואם יתקע ולא יועיל ולא יוסיף מידי**, ע"כ. ועיי"ש (ד"ה והנה) שמיכא שלמעשה יש להחמיר בזה לכת' שחמת משמע **מהרב"ב** (שבת פכ"ז) בהא דאסור לטלטל מנרה של פרקים שמה שמא יתפרק ולי לחזירה, דהוא משום מחזי כבונה, וביו"ט ודאי יש להקל, ע"כ. ומש"כ בהא דמנורה שהוא משום מחזי כבונה עיי' בס"י רע"ט שהפוסקים נקטו דהא דמנורה אסור משום בנין בכלים או מכה בפטיש. וכן הוא **במ"ב** (סי' קמא-מב).

יוצא **מהמאמ"ר** דהיכן דלא שייך תקיעה אין איסור אף במהודק. ומשמע שלמד בדעת המ"א דגורנין שמה שמא יתקע אף כשלא שייך בו תקיעה. ויש לדחות דאפשר דס"ל להמ"א שייך גזרה שמה שמא יתקע כי הברגה בחווק בכלל תקיעה. אלא דעיי **בשעה"צ** (שם) שכתב אליבא דהט"ז שהברגה אסורה משום גזירה שמה שמא יתקע אפי' שלשיטתו בחבורה לא שייך תקיעה. ועיי"ש שהביא דברי המאמ"ר. ומשמע דס"ל שיש לצרפו לקולא. [ועיי עוד **בשעה"צ** בס"י תקי"ט (אות יב) שלענין יו"ט כתי' דלהמ"א דנחשב זה כמו תקיעה ממילא אסור זה גם ביו"ט, ולהט"ז שהוא רק דרבנן משום שמחת יו"ט שרי. ועיי"ש שלמעשה נכון להחמיר כהמ"א].

ט. גדר תקיעה – מעשה אומן או תוצאה אומנותית

מעתה יש לעיין בשני שחיבורם אינו ע"י גבורה ואומנות האם שייך משום בונה לדעת המ"ג דס"ל שדוקא ע"י מעשה גבורה לאומנות חשיב תקיעה, האם נימא דכיון שהתוצאה היא אומנותית אסור, או דלמא כיון דהמעשה הוא מעשה הדיוט שרי. שו"מ **במאמ"ר** (שם ס"ד"ה אמנם ד"ה וראה) שכתב שהברגה אינה בכלל מעשה אומן, וע"כ לדעת הסמיג ודעיניה לא שייך בזה שם תקיעה. אלא דעיי"ש שמסיק להחמיר בזה לכתחלה בשבת (בלא ביו"ט) כי המ"א אסר בזה משום גזרה שמה שמא יתקע כני"ל.

אלא שלדעת המ"א לפי הבנת המ"ב שאוסר הברגה מה"י אפי' שהמ"א גופא הביא דברי הסמיג הנ"ל דבעינן מעשה אומנות, יו"ל דס"ל שהברגה היא בכלל אומנות, כי היא חיבור שע"י מעשה אומן אלא שניתן לשימוש אף ע"י הדיוט או יו"ל דס"ל שהאיסור היא תוצאה אומנותית אפילו ע"י מעשה הדיוט, וכן משמע **מהתוס'** רי"ד המובא לעיל אות א'. ובדעת הט"ז דס"ל שהברגה אסורה רק מדרבנן, יו"ל דהיינו טעמא כי לא חשיב אומנות, או דלמא ס"ל שהברגה אינה בכלל תקיעה כי אין זה אלא הצמדת חלקים ע"י סיבובם, ועיי"ן. [ומ"מ נרא' שכלים להרכבה עצמית ע"י ברגים וכדו' לכ"כ ע"י אסור מה"י כמבואר בשו"ע סי' ש"יג סעי' ט'. ועד כאן לא פליגי אם יש משום בנין בכלים אלא בכלי של פרקים דהיינו כלי שעומד לפירוק, משא"כ כלי עשוי מחלקים שמתחברים לגמרי. וכן מבואר **בתוס'** (שבת עד: ד"ה חביתא). וכ"כ **הב"י** (רס"י שיד ד"ה והר"ן) אליבא דהר"ן].

י. כלים שמפריקים תדיר

ועיי **בט"ז** (סי' פ) שכתב שכלי שעיקר תשמישו ע"י פירוק תדיר אין בזה משום מכה בפטיש אפי' אם הוא תוקע בחווק ע"י הברגה. ו**המ"א** (סי' יב) כתי' שכלים שמברגים ומהודקים בחווק אסור ומי"מ אם דרכן לפתחו ולסגורו תמיד שרי. ובניאר **הלבו"ש** (על המ"א שם) דבכה"ג ליכא לא משום מכה בפטיש ולא משום בונה **כיון שעדיין יפתחוהו**. ו**הפמ"ג** (מ"ז שם) פירש דמירי בכלים שא"א להשתמש בהם כי אם ע"י פירוק והידוק, וע"כ אין בזה משום מכה בפטיש ובונה, כי עשוי מתחלה לכך, ע"כ. וכן משמע **בערוה"ש** (אות לא) שכת' שכלי שזקוק לפרקו בכל פעם וכך דרך תשמישו שרי. ו**הגר"ז** (שם) כתי' דשרי בכה"ג **כי עשוי לפותחו ולסגורו תדיר גם בשבת** עצמא. וי"ל דאין כוונת הגר"ז דבעינן דוקא שיפתחו בשבת, אלא כוונתו שעומד לפתיחה אף בשבת וזה משי"כ "עשויין לכך". ו**במנח"ש** (גמ' סי' ט' אות א) אליבא דהגר"ז. ו**המ"ב** (סי' קמ) כתי' ע"פ הט"ז והמ"א דכיסוי הכלים אפילו אם עשויים ע"י הברגה שרי כי אין עשויים לקיום רק לפותחו ולסגורו תמיד.

ועיי **בחזו"א** (סי' נ' סי' ט) שכת' דהיתר זה נא' דוקא בכיסוי כלי וכדו' כי אין סגירת הכלי בכה"ג בכלל בנין אלא בכלל שימוש הכלי, דהרי כלי סתום לעולם אינו כלי, דכל ענין הכלי הוא להיות פתוח להשתמש בו, ולכסותו שלא בשעת שימוש, והלכך אין הכיסוי והכלי כחד אלי"כ שני גשמים משתתפים בשימוש, אבל התורה הדרושה לשימוש כמו מטה של פרקים אסורה אף כשעומדת לפירוק, ע"כ. יוצא מדבריו דהיתר זה אינו מחמת פתיחה התדירה כמבואר בגר"ז ובמ"ב, אלא משום דבכה"ג הוי בכלל דרך שימוש הכלי ואינו בכלל יצירה חדשה. ועיי משי"כ בזה **במנח"ש** (שם ח"א סי' יא).

יב. משחקי הרכבה

מעתה י"ל דמשחקי הרכבה אפי' מתהדקים בחווק מעיקר הדין מותרים בשבת וק"י ביו"ט, לא מבעיא לטוברים דאין משום בונה בכלים, אלא אף למחמיקים כיון שעשויין להרכבה ופירוק תדיר לא שייך בזה מכה בפטיש ולא בונה כמבואר לעיל אות י'. וכן **להפמ"ג והערוה"ש** הנ"ל י"ל דכיון שיש שימוש של הכלי שרי. וכן **להחזו"א** כיון שכן דרך תשמישו לא חשיב יצירה חדשה. ועוד דלדעת **המאמ"ר** כיון דבכה"ג לא שייך שמה שמא יתקע ואין בזה מעשה אומנות מעיקר הדין שרי. ועוד דלדעת **הגר"ז** אליבא דהטור הנ"ל מותר, אלא דעיי"ש שכתב שאין להקל כדעה זו אלא לצורך גדול. ועוד יש לצרף דעת **החזו"א** דלעיל דס"ל דכל שאין הרגילות לתקוע מותר אף בהידוק. ומי"מ צעצוע העשוי מחלקים מוכנים להרכבה כגון מכונית וכדו' ורגילים לבנותם לימים מרובים, אסור מעיקר הדין כמבואר לעיל אותיות ט"ז.

וכן פסק **הגרשז"א זצ"ל** (בנין שבת מלאכת בונה עמי' מב). וכן דעת **הגרנ"ק זצ"ל** (ארחות שבת פ"ח הגה פו) דמעיקר הדין אין לאסור בזה. וכן פסק **הצ"ח** (חיי"מ סי' ט). וכ"כ **האול"צ** (ח"ב פמ"ב אות ה) והוסף דאף אם רוצים לקיים משחק זה זמן מרובה ג"כ מותר, שכיון שאין הרכבתו אלא לשם משחק בעלמא, אין עליו שם בנין ולא שם כלי (ועיי"ש שמי"מ לגדולים יש לאסור משום שמשחק חשיב מוקצה, עיי"ש). ודעת **הגרשז"א זצ"ל** (ארחות שבת פ"ח הגה פו) לאסור בזה מדרבנן משום דהוא הרכבה מהודקת. ו**האג"מ** (א"ח ח"ה סי' כב אות ב) כתב דאין ליתן לילדים שישחקו במשחקים של בנין וסתירה, אכן אין דינן כמקצה כיוון שהקטנים משתמשים בו בעצמן. וכן הוא **בשבת הלוי** (ח"ט סי' עח).

ואף משחקי הברגה יש לדון להתירים לפי טעמים הנ"ל. וכן דעת **הגרשז"א זצ"ל** (ששי"כ פט"ז הגה נט) כי רגילין לסגור ולפתוח תדיר. ועיי **בשלחן שלמה** (סי' שיד הגה א) בשם **הגרשז"א זצ"ל** דאף שמין הדין אין איסור מ"מ משום חינוך אין להרגיל את הקטנים במשחק זה ואין לגדולים לעסוק עמם, אך אם הם בונים מעצמם אין למונעם. ועיי **בששי"כ** (פט"ז אות יט).

מ. ס. ק. נ. א. ד. ר. י. נ. א.

א' מעיקר הדין משחקי הרכבה אפילו המתהדקים בחווק מותרים בשבת ויו"ט, ויש מחמירים. ולמעשה לגדולים יש להחמיר, אבל לקטנים יש מקום להקל. ב' צעצועים העשויים מחלקים מוכנים להרכבה ורגילים להרכיבם לימים מרובים אסור לחברם בשבת ויו"ט.

והוסיף עוד וכתב דלדעתו אין קידוש החודש מעכב בחודשים, ולא הצריכו חכמים לומר מקודש מקודש אלא שהוא מצוה פרסומי מילתא בעלמא, אבל כיון שהסכימה דעת ב"ד שיהיה החודש מלא או חסר קורא אני בו אשת תקראו אותם. והוא כ"ש בעיבור. ומה שאמרו מועדי ה' צריכין מומחין וקידוש ב"ד זה הוא למצוה. אי"נ שצריכין ב"ד לחשוב בהם ולהסכים ביחד אם מלאים אם חסרים, ובשנים אם פשוטה אם מעוברת. ולפי זה נאמר שמשעה שהסכים ר' ה"ל הנשיא ובית דינו על החשבון הזה ותקן אותו לדורות בחדשים ובשנים קורא אני בהם אלא מועדי ה' אשר תקראו אותם במועדם. וזה הענין קיום החודשים והמועדות היום.

ד. ודבר חדש בביאור דעת הרמב"ם מצינו **במשך חכמה** (פרשת בא י"ב ב), דהטעם דתליא השתא שאין לנו ב"ד סמוך, רק בבני א"י, שאנו יודעים שהם מקדשים יום זה לר"ח ע"פ חשבונם, דהרמב"ם לשיטתו בפי' המשניות (סנהדרין פ"א) ובחיבורו (הל' סנהדרין פ"ד ה"א) דאם רצו ישראל שבא"י לסמוך זקנים הרי הם מוסמכים, אי"כ בקידוש החודש סגי בחשבון בני א"י, דחזינא שדין סמוכין יש לקיבוץ הכללי להסמך זקנים כמו ב"ד סמוך, אי"כ חשבונם כדן חשבון ב"ד סמוך.

ודבריו צ"ב, דהא לענין סמיכה בעינן שיסמכוהו כל חכמי א"י, כמבואר ברמב"ם שם, ולא סגי בבני א"י. אולם כעין דבריו כבר מצינו דכתב **מהר"י ב"ר** זצ"ל (תשובות מהרלב"ח - קונטרס הסמיכה ב), ובניאר דודאי דלענין קידוש החודש אין שום חולק בכל א"י לא בחכמים ולא בהמון העם, שלא יסכימו שיהיו חכמיהם סמוכים לזה הענין. ואפשר דהיינו נמי כוונת המשך חכמה].

ה. ויעוי' בתשובות **מהרלב"ח** (קונטרס הסמיכה ג) דביאר דעת הרמב"ם דבקביעת החודשים ועיבור השנים, יש ב' דברים, א' המצאת החכמה ההיא וחיודש כלליה, הב' השתמשות אח"כ באותם השרשים והכללים וקביעה בכל פעם ופעם על ידם, לומר ששנה זו פשוטה או מעוברת, ויום פלוני ממנה הוא ר"ח פלוני ויום פלוני מועד פלוני. הנה שום א' מאלו הדברים אי"א עליונות בחיול. אם הוא המצאת החכמה וחיודש הכללים, דא"א לעשותו בא"י אם לא יהיה מקובל בידם הלי"מ או עיי' ב"ד הגדול. וגם הדבר השני שהוא החשבון דאין בו חכמה, וע"כ אפשר לעשותו בארץ אפי' שאינם סמוכים, מ"מ א"א לעשותו אלא בא"י. וזהו שכתב (בס"ה"מ) "שלא מפני חשבוננו נקבעוהו וכו' אלא מפני שבי"ד הגדול שבא"י כבר קבעוהו זה היום ר"ח או יו"ט". ר"ל אפי' שבאמת הם לא קבעוהו אלא חידשו הדרכים לקבוע אותו, הרי הוא כאילו קבעוהו, שעיי' שחדשו החכמה ההיא יכולים בני א"י אפי' שלא יהיו סמוכים לקבוע חודשים ומועדות בכל שנה ושנה. ע"כ. והחזיק אחריו **החת"ס** (יו"ד סי' ר"ע ע"ש).

אולם אכתיו לא תבאר דמצינו אנו מי מקדש החודש בא"י. ועיי' בחידושי **הגר"ש רוזנבסקי** זצ"ל (סנהדרין סי' ט) דלכא"ז צ"ל דקביעות בני א"י היום היא ע"י מה שבני א"י אומרים בתפילתם ועלה ויבוא דהוי כבי"ד שאומר יעלה ויבא. (ועיי' בשיעורם סנהדרין יא: אות ק"ט).

נכתב ע"י

הרה"ג שמעון פלולי שליט"א
מו"ק הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש

תפילת שחרית (ח)

תהלת **כפי' ישרים תתהלל' וכו'** - בפ"י ישרים תתהלת וכו'. ארבע פסקות אלו יאמר אדם בשמחה עצומה מאד על הנתת רוח והתענגו והשעשוע שבא לו ית"ש ויתעלה משבחים והודאות בריותיו. וביחוד בפסקא "ובקרב קדושים תקדש" יקבל על עצמו מסירת נפש, ויכוין שעיי' מסירת נפש זו יתקדש שמו יתברך ויתעלה בכל העולמות יותר ויותר. (סוד ושורש העבודה ב"ח)

החילוץ בן שבת יו"ט וימים נוראים לענין 'שוכן עד' - "בר"ה וביו"כ פשוט להתחיל בהמלך לפי שאו יושב על כסא המשפט. ובשבת שמורה על חידוש העולם וטבע הקיים ע"כ מתחילין מן שוכד עד. וביו"ט שמורה על הניסים שידוד הטבע ע"כ מתחילין האל בתעמומות". (אוצר כל מנהגי ישרון עמי' 271 בשם הגי"ר אלכסנדר משה לפידות)

נערך על ידי מו"ם "עבודת שבת קודש"

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מב'עמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון - טל': 6761* יש להקיש 3-3-1 שלווחה 65

הגליון נתרם בעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

© שמעתא עמיקתא - לקבלת הגליון מדי שבוע בדוא"ל, ניתן לשלוח בקשה לכתובת: amikta@gmail.com או amikta@amikta.co.il

